

Rûhül'l-Mesnevî

Ali TENİK
Arş. Gör.
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
alitenik@hotmail.com

[*Mesnevî'nin İlk 748 beytinin Şerhi*, İsmail Hakkı Bursevî. Haz.; İsmail Güleç, İnsan Yay., İstanbul 2004, 1174 sayfa.]

İsmail Hakkı Bursevî'nin bu kitabı, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin ilk 748 beytine (birinci ciltte 1-328, ikinci ciltte, 329-748 beyitler) yaptığı şerhtir. Mesnevî'nin tamamının 25.000 beyit olduğu düşünüldüğünde çok az bir bölümü ihtiva etmektedir. Fakat Mesnevî'nin az bir kısmını içermesine karşılık, oldukça geniş açıklamalarıyla kendinden sonra gelenlerin sıkça başvurduğu bir eser olmuştur.

Bursevî, bu şerhi, Mesnevî'deki zorluklar ve eksikliklerden dolayı değil, Mesnevî'yi yeni okumaya başlayanlara ve hakkıyla anlamaya çalışanlara kolaylaştırmak, açıklamak gereğini düşünerek, kaleme aldığını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Mesnevî'yi herkesin şerh edemeyeceğini, bilhassa akli ön planda tutanlar ile çok görüş nakledenlerin, ona iyi şerh getiremeyeceklerini belirtmektedir. Ona göre, Mesnevî'yi şerh eden kişinin Allah'tan gelen ilhamlara, le dünni ilimlere sahip olması gerekmektedir. O, Mesnevî'nin beyitlerinin her birini, manalar dünyası ve Rabbânî ilham iklimi olarak gördüğünden dolayı, kendisini de bu şerhi yapabilecek bir mana atmosferi içinde bulduğunu hissettiği için, bu eseri yazdığını ifade etmektedir.

Bu eser, 18. yüzyıl diliyle yazıldığından dolayı dilinin sâde olmadığı söylenebilir. Kitabın dilinin zorluklarından biri de, ele aldığı konunun terminolojisidir. Tasavvuf terim ve kavramlarının çok kullanıldığı eserde, özellikle Arapça ve Farsça beyitlerin fazla yer alması, günümüzde, alan dışı insanların kolay okunmasını engelleyen bir neden olabilir.

Yazar, konunun okuyucuya iyi bir şekilde aktarabilmek için, eserini Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerle zenginleştirmiştir. Bursevî kitabında, genelde tasavvufî şerhlerde kullanılan bir metot gereği, ayet ve hadislerden çok sayıda alıntı yapar. Bu iktibaslar aynı zamanda Bursevî'nin, Kur'ân ve hadis sahasında çok eser vermesinden de kaynaklanmaktadır. Kur'ân ayetlerine çokça yer vermesinin bir başka nedeni de, Mesnevî'nin Kur'ân'ın özü olduğu düşüncesini kabul etmesidir. Çünkü Mesnevî de, Kur'ân'ın anlamındaki ahenk, kıssalarındaki mana ve ifadelerdeki acıcılıktan

etkilenmiştir. Müellif, kitabına alıntı yaparken, sadece Kur'ân ve hadislerle yeterli kalmaz, Tevrat, İncil, tarih, siyer ve biyografi gibi eserlerden de yararlanır.

Bursevî beyitleri şerh ederken bazı metotlar izler: Öncelikle metni Farsça olarak verir. Daha sonra beyitteki kelimelerin sözlük anlamlarını izah eder. Bunun yanında, bazı dilbilgisi kuralları ile kelimeyi açıklar. Bilinmeyen kelimelerin üç dildeki karşılıklarını da verir. Bundan sonra beytin çevirisine geçer. Tercümeden sonra beytin izahını yapar. Beyitlerin konuyla ilgili açıklamalarını yaparken, temel kaynaklara başvurarak verir. Bazen örnek verdiği âyet, hadis ve Arapça, Farsça ve Türkçe manzumelere de açıklama getirir. Bu esnada, duâ şeklinde tenbih, dilek ve temennileri kısaca verir. Bursevî, şerhini genellikle "*Li-muharriri*" ile başlayan ve kendisine ait bir manzumeye sona erdirir. Genellikle Türkçe olan bu şiirlerin yanında bazen de Farsça şiirlere yer verir.

Rûhü'l-Mesnevî, tarihî ve sosyolojik bir görevi de ifâ ederek, yazıldığı dönem hakkında bilgi vermektedir. Tarihsel açıdan devrin sosyal ve kültürel hayatı konusunda da okuyucuyu aydınlatmaktadır. Dönemin önemli mutasavvıflarına ve tasavvuf akımlarına ışık tuttuğu gibi, o esnada yaşanan olaylara, ilmî ve tasavvufî konulara da eleştirel yaklaşmaktadır. Bursevî, eserinde sadece ilmî konulara tenkitler getirmekle yetinmediği gibi, çevresindeki siyasî faaliyetlere ve yönetime getirdiği eleştirilerden dolayı sürgüne maruz kalmıştır.

Kitap, Bursevî'nin de dediği gibi, kaynağını Kur'ân'ın nurundan aldığı, Hakkın sırlarını açıkladığı, marifete susamışların ihtiyaçlarını giderdiği, ariflerin meclislerini aydınlattığı için, bir kandil gibidir. Bu eser, gönül ehline süs olması için, boyunlarına taktıkları bir gerdanlık olarak da telaki edilmektedir. Bu kitap, Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki bir katrenin şerhi olduğu için, ilhâmını Mesnevî'den alan, hakikat arayışı içinde olan insan ruhunun, en derûnî faaliyetlerini açıklamaktadır. Eser, kalbindeki çelişkileri çözdükten sonra her şeyle bir olma tecrübesini yaşayan, kişilik bütünselleştirmesini tamamlamış bir kaynaktan çıkmaktadır. İçteki ses akla meydan okuyunca böylesi eserlerin ortaya çıkması doğaldır.

Kısacası, Kitap, Mesnevî'den esinlenerek insanın kendisini gerçekleştirme için, bir çağrı yapmaktadır. Eğer insan kendisi olursa, zamanın hakim düşüncesinin yapay, şekilci ve doğmalardan kurtulabilir ve bilinçaltında var olan varlıkların baskısından sıyrılarak, ilahi potansiyel gücünü aktif hale getirerek, asli görevini üstlenebilir.